

УДК 376.56

 Москалик Г.Ф.

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІСІЇ У СПРАВАХ НЕПОВНОЛІТНІХ АВТОЗАВОДСЬКОГО РАЙОНУ М. КРЕМЕНЧУКА У 80-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

А Розглядається досвід роботи та піднімаються питання вибору напрямів виховної та профілактичної роботи з дітьми та підлітками, схильними до правопорушень через діяльність Комісії у справах неповнолітніх як органу виконавчої влади у 80-х роках ХХ сторіччя. У результаті ретельного вивчення архівних джерел автор публікації наводить приклади неохайного ставлення батьків до виховання дітей, зростання проявів девіантної поведінки у часи «пербудови», роль Комісії у справах неповнолітніх на регулювання відповідних суспільно-шкідливих проявів серед підлітків. Діяльність відповідних органів змодельована і розкрита на прикладі роботи Комісії у справах неповнолітніх Автозаводського району міста Кременчука у 80-х роках ХХ сторіччя.

Ключові слова: правопорушення, підлітки, девіантна поведінка, Комісія у справах неповнолітніх.

Актуальність проблеми. У ХХ ст. на території Радянського Союзу та України, зокрема, діяли Комісії у справах неповнолітніх при виконавчих органах місцевих рад як адміністративний орган по роботі з малолітніми правопорушниками.

Як зазначає дослідник Ю.В. Александров, «в Україні Комісії у справах неповнолітніх уперше були утворені в 1920 році. Також «центральна комісія» діяла і при Раді Міністрів УРСР» [5].

Повноваження та статус комісії зазначали неодноразово змін. Комісії у справах неповнолітніх створювалися виконавчими органами рад лише на час їх повноважень.

Серед найважливіших завдань, які ставились перед цими органами були: перевиховання, контроль за перевихованням малолітніх правопорушників, організація роботи навчальних закладів (середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних училищ, технікумів) з їхнього перевиховання, призначення громадських вихователів, встановлення громадського та адміністративного покарання (догана, громадський осуд, попередження, штраф) батьків за неналежне виховання своїх дітей і самих неповнолітніх правопорушників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені радянського періоду велику увагу приділяли проблемам боротьби з підлітковою злочинністю, правовому вихованню неповнолітніх, повазі до закону, моралі. Серед них заслуговували на увагу роботи М.М. Бабаєва, А.І. Долгової, О.М. Костенко, О.Б. Сахарова, А.П. Тузова та ін.

Але їхні роботи стосувалися опису системи роботи в цілому в Україні та СРСР і не торкалися статистичних даних місцевих органів влади, зокрема м. Кременчука (Автозаводського району). Ця проблема у рамках 80-х років ХХ ст. на вказаній території залишається не опрацьованою та потребує подальшого вивчення.

Мета нашої статті полягає в описі фактичного стану підліткової злочинності у 80-х роках ХХ ст. в одному з районів м. Кременчука Полтавської області та розкритті причин такого стану.

Виклад основного матеріалу. Вчена Н.С. Юзікова відмічає, що «характерною особливістю радянського періоду боротьби зі злочинністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх стало перенесення акценту на виховно-профілактичні заходи, зосередження уваги на ідейно-політичному, моральному, трудовому вихованні молодого покоління та залученні до цієї справи широкого кола молодіжної та дорослої громадськості» [4, с. 111].

Контингент дітей, справи яких розглядалися Комісією у справах неповнолітніх, мав свої специфічні якості та характеристики. Це діти, батьки яких пиячили, вели аморальний спосіб життя, не займалися вихованням, у квартирах цих сімей вечорами збиралися сторонні люди.

Від безконтрольності з боку батьків діти займалися дрібними крадіжками, ухилялися від навчання, жебракували, вчиняли хуліганські дії.

Так, «у ніч з 26 на 27 листопада 1978 р. неповнолітні І, С, Р, Б на Ново-Іванівському ринку з кіоску № 2 «Союзпечать» викрали матеріальних цінностей на суму 132 крб. 05 коп.». «У жовтні 1978 р. Ч. викрав 3 пляшки молока у шкільному буфеті, в листопаді подібна крадіжка вчинена повторно» [3, с. 2].

Батьки дітей переважно були завантажені тривалою в часі роботою, а у вільний час займалися своїми справами, у більшості випадків, не цікавлячись щоденними потребами та життями своїх дітей, які, в свою чергу, у ранньому віці виходили з-під контролю батьків. Батьки цих підлітків переважно працювали робочими: слюсарем, малярем меблевого комбінату, продавцем продуктового магазину, робочою овочевої бази, водієм автомобіля, прибиральницею, двірником, посудомийкою тощо.

Комісії у справах неповнолітніх, на території відання яких розміщувалися виправно-трудова колонія для неповнолітніх, розглядали клопотання начальників ВТК про умовно-дострокове звільнення вихованців, що досягли 18 років, про визначення режиму вихованцям, що досягли 18 років, постанов про залишення у ВТК вихованців, що досягли 18 років.

Комісіями у справах неповнолітніх проводилась робота з попередження пияцтва та алкоголізму серед неповнолітніх.

У школах, професійно-технічних училищах склалися списки дітей і підлітків, що схильні до вживання спиртних напоїв, проводили рейди з перевірки дотримання правил продажу спиртних напоїв неповнолітнім.

Інспекції у справах неповнолітніх та РВВС інформували директорів шкіл, профтехучилищ, керівників підприємств та організацій про кожен випадок уживання спиртних напоїв і появи нетверезими в громадських місцях неповнолітніх та їхніх батьків.

Комісії у справах неповнолітніх притягували до відповідальності підлітків та їхніх батьків за вживання неповнолітніми спиртних напоїв, про що повідомляли ради громадськості мікрорайонів за місцем проживання, на підприємства за місцем роботи батьків і підлітків, а також у школи, ПТУ за місцем навчання.

Так, у результаті проведеної роботи в 1979 році в Автозаводському районі м. Кременчука серед неповнолітніх хворих на алкоголізм не було [3, с. 95].

Треба окремо зупинитися на директивних документах ЦК КПРС, які закріплювали численні форми роботи з неповнолітніми правопорушниками.

У 1979 році Постановою ЦК КПРС «Про покращення роботи по охороні правопорядку та посилення боротьби із правопорушеннями» запропоновано правоохоронним органам, освітнім, культурним закладам та установам розробити додаткові заходи з попередження правопорушень серед підлітків [2].

Розглядаючи та аналізуючи статистичні звіти Комісії у справах неповнолітніх при виконавчому комітеті Автозаводської районної ради у м. Кременчуці Полтавської області за період 1979–1990 років, треба особливу увагу звернути на низку цікавих для розуміння суті проблеми фактів.

Зокрема, спостерігається поступове зростання кількості дітей і підлітків, що були поставлені комісією на облік як схильні до вчинення правопорушень. Так, у 1979 році таких підлітків рахувалося – 55, у 1980 – 89, у 1981 – 181, у 1982 – 243, у 1983 – 254 [1].

Таке зростання зареєстрованих підлітків пояснювалося декількома суспільно-політичними факторами.

По-перше, вищезазначена Постанова ЦК КПРС 1979 року зобов'язувала посилити роботу, а сама реєстрація підлітків, як схильних до правопорушень, розширювала коло підлітків, з якими велася відповідна роз'яснювально-профілактична робота щодо запобігання злочинів і правопорушень.

По-друге, посилення дисципліни, у зв'язку з приходом до влади колишнього керівника КДБ Юрія Андропова, змусила суворіше та вимогливіше ставитися до відповідної роботи, а до неповнолітніх правопорушників застосовувати жорсткіші заходи впливу, зокрема, майже на кожному засіданні Комісії у справах неповнолітніх розглядалося питання про направлення того чи іншого підлітка-правопорушника до спеціального професійно-технічного училища. На батьків, при їх фінансових можливостях, покладалася оплата утримання дітей у цих закладах. У середині 80-х років ХХ століття комісією все більше практикувалося накладення штрафу на батьків (часто – на кожного окремо) за неналежне ставлення до виховання своїх дітей. Розгляд та аналіз інших причин є завданням наших наступних наукових розвідок.

Послаблення тиску каральних органів, поступові перші кроки до демократизації суспільства, до свободи слова, «відлига», послаблення ролі партійних, комсомольських і профспілкових організацій у роки керівництва М. Горбачова дало різке зростання кількості злочинів і правопорушень, і серед підліткового населення, зокрема.

Згідно з відомостями у статистичних звітах досліджуваної території відмічається наступна тенденція (табл. 1):

Таблиця 1

Динаміка кількості правопорушень серед неповнолітніх

Показник	Роки									
	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1987	1988	1989	
Численність неповнолітніх, на яких розглянуто справи за правопорушення, осіб	64	106	103	105	157	162	235	238	256	

Як видно з даних табл. 1, кількість правопорушень серед неповнолітніх і розглянутих по них справ Комісією у справах неповнолітніх характеризується динамікою зростання.

Викликало занепокоєння і ставлення батьків до виховання дітей. Неухильно зростала кількість розглянутих Комісією у справах неповнолітніх справ на батьків, які не забезпечували належне виховання. Зокрема, якщо у

1981 р. таких справ було розглянуто 33, у 1984 – 48, то у 1987 – 226, а у 1988 – 236. Щорічно зростала кількість батьків, на яких накладалося стягнення у вигляді штрафу та громадського осуду.

Разом з тим, треба звернути увагу на факти винесення пропозицій Комісії у справах неповнолітніх до суду про позбавлення батьків їх батьківських прав і фактичне винесення судами таких рішень (табл. 2):

Таблиця 2

Динаміка позбавлення батьків батьківських прав комісією у справах неповнолітніх

Показники	Роки									
	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1987	1988	1989	
Кількість винесених пропозицій про позбавлення батьківських прав, одиниць	2	2	9	11	16	14	5	5	4	
Фактично позбавлено батьківських прав, осіб	0	3	6	6	14	13	1	1	1	

Як бачимо з табл. 2, фактично різко падає до поодиноких випадків у часи розгортання демократії, послаблення кримінального переслідування великої кількості злочинів і суспільно-небезпечних діянь у суспільстві того часу.

Чи зменшилось у 1987 р. таких батьків, які забували про існування своїх дітей, які пиячили, вживали наркотики та жебракували, вели аморальний спосіб життя, втягували своїх рідних дітей у незаконні способи отримання доходів?

Сміливо можна стверджувати, що не зменшилось, а, ймовірно, і збільшилось. Але, розгортання демократичних процесів, свобода дій, всюдозволеність населення, втрата авторитету правоохоронних органів і громадських організацій поступово послаблювали гостроту погляду держави на проблеми виховання підлітків у сім'ях, часто у неблагополучних.

Серед заходів впливу на неповнолітніх Комісіями у справах неповнолітніх були направлення до: навчальних закладів підлітків-правопорушників; спеціальних шкіл; спеціальних профтехучилищ; спеціальних шкіл, спеціальних професійно-технічних училищ умовно з випробувальним терміном та надання дозволів неповнолітнім на: переведення з масової школи до школи робітничої молоді; на виключення зі школи; виключення з профтехучилища; закріплення шефів за підлітками-правопорушниками.

Крім того, на Комісії у справах неповнолітніх покладалась обов'язки з обліку та моніторингу:

- кількості підлітків, що доставлялися до медичних витверезників;
- кількості підлітків, що були доставлені до приймальників-розподільників для неповнолітніх;
- кількості підлітків, що перебували в наркологічному диспансері чи наркологічному пункті;
- кількості підлітків, що стоять на обліку в шкірвенерологічному диспансері;
- кількості підлітків, що не навчаються і не працюють («не організовані групи підлітків»).

Окремою і надзвичайно важливою ділянкою роботи Комісії у справах неповнолітніх була робота з підлітками, які вже скоїли правопорушення.

На облік комісіями брались такі категорії підлітків:

- дівчата, що схильні до аморальної поведінки;
- підлітки, що повернулися зі спеціальної школи, спеціального професійно-технічного училища;
- підлітки, що повернулися з місць позбавлення волі;
- підлітки, що засуджені умовно;
- підлітки, у відношенні яких відстрочено виконання вироків;
- підлітки, що звільнені від покарання у зв'язку з амністією, щодо яких припинено кримінальну справу.

Виховні бесіди, засідання штабів, комсомольських, піонерських, партійних і профспілкових організацій, рейди з протидії безпритульності підлітків і формуванням злочинних груп, залучення підлітків, що схильні до правопорушень, до суспільно-корисної праці, відвідування гуртків і спортивних секцій були головними формами роботи з неповнолітніми.

Висновки. Отже, як зазначає дослідник Ю.В. Александров: «Комісії у справах неповнолітніх відіграли позитивну роль у боротьбі з безпритульністю і правопорушеннями серед неповнолітніх. Із часом робота комісії стала заформалізованою. Після прийняття Закону України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» (1995) Комісії у справах неповнолітніх припинили існування [5].

Вчена Н.С. Юзікова відмічає, «що на виконання рішень партії та уряду державні та громадські організації виконували важливу державну задачу – виховання молодого покоління у дусі вірності революційним, трудовим, бойовим традиціям радянського народу, поваги до закону, прагнення до чесної праці та виконання інших громадянських обов'язків [4, с. 114].

Список використаних джерел

1. Годовой отчёт о работе комиссии по делам несовершеннолетних Исполнительного комитета Автозаводского районного Совета народных депутатов г. Кременчуга Полтавской обл. за 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1987, 1988, 1989, 1990 годы // Оп. 1, спр. 130, 180, 209, 260, 308, 378, 640, 712, 763, 797.
2. Постановление ЦК КПСС «Об улучшении работы по охране правопорядка и усилении борьбы с правонарушениями» від 02.08.1979 // Правда. – 1979. – 11 сентября.
3. Протоколы заседаний комиссии по делам несовершеннолетних Автозаводского райисполкома г. Кременчуга за 1979 год // Оп. 1, спр. 128, с. 169.
4. Юзікова, Н. С. Заходи запобігання злочинності неповнолітніх за радянських часів / Н. С. Юзікова // Юридичний вісник. – 2011. – №4. – С. 111–115.
5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Київ : «Укр. енцикл.», 1998. – Т. 1: А–Г. 672 с.

Дата надходження авторського оригіналу: 10.09.2015

Москалик Г. Ф. Деятельность Комиссии по делам несовершеннолетних в Автозаводском районе г. Кременчуга в 80-х годах XX века.

А Рассматривается опыт работы и поднимаются вопросы выбора направлений воспитательной и профилактической работы с детьми и подростками, склонных к правонарушениям через деятельность Комиссии по делам несовершеннолетних как органа исполнительной власти в 80-х годах XX века. В результате тщательного изучения архивных источников автор публикации приводит примеры небрежного отношения родителей к воспитанию детей, рост проявлений девиантного поведения во времена «перестройки», роль Комиссий по делам несовершеннолетних на регулирование соответствующих общественно-опасных проявлений среди подростков. Деятельность соответствующих органов смоделирована и раскрыта на примере работы Комиссии по делам несовершеннолетних Автозаводского района города Кременчуга в 80-х годах XX века.

Ключевые слова: правонарушения, подростки, девиантное поведение, комиссия по делам несовершеннолетних.

Moskalyk G. F. The Commission on minors' affairs in Avtozavodsky district of Kremenchuk city in the 80-ies of XX century.

S The article discusses the experience and raises the questions of choice of directions of educational and preventive work with children and adolescents at risk of delinquency through the work of the Commission on affairs of minors as Executive authority in the 80-ies of XX century. As a result of careful study of archival sources the author cites examples of negligent attitude of parents towards the education of children, the growth of deviant behavior in the times of «perestroika», the role of the Commissions on minors' affairs on the regulation of the corresponding socially dangerous behavior among adolescents. The activities of the relevant bodies modeled and solved on the example of work of the Commission on Affairs of minors of Avtozavodsky district of Kremenchuk city in the 80-ies of XX century.

Key words: offenses, adolescents, deviant behavior, the Commission on Affairs of minors.